

Міністерство освіти України
Інститут мовознавства НАН України ім. О. О. Потебні
Інститут української мови НАН України
Чернівецький державний університет ім. Ю. Федьковича

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СИНТАКСИСУ

*Матеріали Всеукраїнської наукової конференції,
присвяченої 85-річчю проф. І. І. СЛИНЬКА*

Чернівці

* ЧДУ *

1997

Любов Райська, Вікторія Сеніна
/Чернівці/

ПОРІВНЯЛЬНИЙ ЗВОРОТ ЧИ ПІДРЯДНЕ ПОРІВНЯЛЬНЕ РЕЧЕННЯ?

Одним з найбільш проблемних питань синтаксису є питання розмежування порівняльних зворотів і неповних підрядних порівняльних речень. До сьогодні немає чітких критеріїв визначення граматичної природи цих синтаксичних конструкцій. Існують різні дефініції порівняльних зворотів. Одні вчені вважають, що порівняльний зворот - це іменник у називному відмінку з залежними словами чи без них /А.Г.Квашук/. Інші відзначають, що на відміну від підрядного речення порівняльний зворот передає не відносно закінчену думку, а окремі поняття, йому не властива предикативність, модальність та інтонаційна завершеність /Г.О.Козачук, С.Є.Доломан/; порівняльні звороти можуть трансформуватися в інші синтаксичні конструкції, зокрема в орудний відмінок з порівняльним значенням /Г.О.Козачук, Л.О.Кадомцева/ тощо. Але жодне із цих визначень не є універсальним і не містить чітких критеріїв виділення порівняльних зворотів.

Існують різні підходи і щодо підрядних порівняльних речень. Їх або виділяють в окремий тип /І.Р.Вихованець, І.І.Слинько, Н.В.Гуйванюк, М.Ф.Кобилянська, М.І.Каранська/ або розглядають як один із підтипів складнопідрядних речень способу дії /А.П.Медушевський, Л.О.Кадомцева/. Врахування семантики і структури складного речення дає підстави виділяти порівняльні речення в окремий тип.

Вважають, що порівняльні відношення можуть виражатися нерозчленованими і розчленованими складнопідрядними реченнями /І.І.Слинько, Н.В.Гуйванюк, М.Ф.Кобилянська/. Нам видається більш правильним визначення порівняльних речень як складнопідрядних речень "розчленованої структури, підрядна частина яких, поєднуючись із головною за допомогою порівняльних сполучників як, мов, немов, наче, неначе, ніби та ін., пояснює її шляхом порівняння і відповідає на питання як? /С.П.Бевзенко/.

До повних порівняльних речень належать лише ті, що мають підмет і присудок. Неповними порівняльними реченнями можуть бути конструкції з відсутнім присудком чи підметом. Саме неповні речення з відсутнім присудком і викликають дискусію у мовознавчих кодах.

На наш погляд, порівняльними підрядними реченнями, на відміну від порівняльних зворотів, є лише конструкції з потенційною пре-

дикативність, в яких можна визначити присудок, лише орієнтуючись на присудок головної частини. Виходячи з таких міркувань, ми робимо висновок, що відокремленими членами речення з порівняльним значенням можуть бути іменники, що виступають самостійно або з означенням, наприклад:

Славився, як лев, а загинув, як муха. Швидкий, як вітер.
 Сопе, як ковальський міх /Нар.тв./. Прилетіла, як щаслива доля...
 /О.Довженко/. Я квітну не можу зірвати, бо їй, як людині болить
 /В.Сосюра/. Як парость виноградної лози, плекайте мову /М.Рильський/.
 З нею ріс, як з рідною сестрою /Д.Павличко/. Просинь неба
 обліпили неповороткі, важкі, мов глина, хмари /М.Коцюбинський/.
 Набігла хмарка, як чумацьке ряденце, та лише покропила суху землю /М.Коцюбинський/.

Порівняльний зворот у реченні може виступати відокремленою обставиною або означенням. Він здебільшого знаходиться безпосередньо біля того члена речення, якого стосується: "На дні душі, немов на дні ріки, каміння споминів лежать роки" /Д.Павличко/.

Отже, порівняльний зворот може бути виражений не лише іменником у називному відмінку, а й іншими відмінковими формами.

До підрядних порівняльних речень слід відносити порівняльні конструкції, які містять у своєму складі обставини і додатки, бо саме вони стосуються пропущеного присудка, наприклад:

Вертить, як явець шилом. Возиться, як кіт з оселедцем. Гризе, як іржа залізо. Величається, як попада на весіллі. Дивиться, як вовк на козу. Уберся, як кілок у тин /Нар.тв./.

Таким чином, в основі розмежування порівняльних зворотів і підрядних неповних порівняльних речень з відсутнім присудком повинні лежати синтаксичні особливості тих членів речення, що входять до складу порівняльних конструкцій. Порівняльні звороти не лише не мають своїх організуючих центрів - підмета і присудка, але й не потребують їх. Наявність обставини або додатка у складі порівняльної конструкції дає підстави вважати таку конструкцію підрядними порівняльними реченнями, оскільки обставина чи додаток залежать від пропущеного присудка.